

This publication is intended to draw the attention of practitioners and scholars to certain aspects of the prosecution of abuse of authority by persons providing public services. The views of scholars regarding the unsuccessful design of article 365² of the Criminal Code of Ukraine, as well as a number of suggestions on its improvement, are given. The reasons, which complicate the work of an adequate criminalistics characteristics of this criminal offense, are given.

Key words: *criminal-legal characteristic, criminalistics characteristic, public services, corruption crimes, abuse of powers, criminal liability.*

Стаття надійшла 12 грудня 2018 р.

УДК 343.6

Т. М. Луцький

АНАЛІЗ СТАТЕЙ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ, В ЯКИХ ЗАПОДІЯННЯ СМЕРТІ ОСОБИ ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ Є ОЗНАКОЮ ОСНОВНОГО СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, А ТАКОЖ ПРОБЛЕМИ ЇХ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ

Розглянуто питання кримінально-правової кваліфікації та визначено зміст статей Особливої частини Кримінального кодексу України, в яких заподіяння смерті особі через необережність є ознакою основного складу злочину. З'ясовано в них основний безпосередній об'єкт та, у разі наявності обов'язкового додаткового об'єкта злочину, окреслено роль суб'єкта, об'єктивної та суб'єктивної сторони, а також питання проблем їх диференціації.

Досліджено склади злочинів, у яких заподіяння смерті особі через необережність є ознакою основного складу злочину. Проаналізовано праці науковців, що займалися цією тематикою. Наведено власне бачення щодо вдосконалення закону про кримінальну відповідальність, зокрема деяких злочинів, де наслідком є заподіяння смерті особі через необережність.

Ключові слова: *необережне заподіяння смерті; тяжкі наслідки; ознаки основного складу злочину; наслідки; основний безпосередній об'єкт; обов'язковий додатковий об'єкт; кримінально-правова кваліфікація.*

Постановка проблеми. Питання кваліфікації діянь, наслідком яких є необережне заподіяння смерті іншій особі, та їх розмежування (диференціація), а також розміщення законодавцем у різних розділах Особливої частини КК України статей, у яких життя людини виступає додатковим обов'язковим об'єктом, пов'язані з певними труднощами.

Тому наукове осмислення проблем, що виникають під час кримінально-правової характеристики складів злочинів, де основним безпосереднім об'єктом або обов'язковим додатковим об'єктом виступають суспільні відносини, які забезпечують життя людини та наслідком яких є необережне заподіяння смерті іншій особі, видається актуальним та необхідним.

У чинному КК України в 18 статтях ознакою основного складу злочину визнано необережне заподіяння смерті іншій особі. Такі склади злочинів містяться не тільки в Розділі 2 Особливої частини КК України (Злочини проти життя та здоров'я особи), а й в інших її розділах, хоча відрізняються один від одного лише сукупністю ознак, які визначають зовнішню сторону злочину і характеризують суспільно небезпечне діяння (дію або бездіяльність) та в кінцевому результаті мають однаковий наслідок – необережне заподіяння смерті особі. Статті, які фактично дублюють одна одну, мають, натомість, різні санкції.

Віднесення життя людини у структурі певного складу злочину не до основного, а до додаткового об'єкта породжує певні правові наслідки. Приміром, розмір санкцій деяких статей у злочинах проти власності, проти громадської безпеки (ст. 196, 264 КК України) є меншим порівняно зі санкцією статті 119 КК України, закріпленої в Розділі 2 Особливої частини КК України.

Нелогічність нормативної структуризації Особливої частини Кримінального кодексу у встановленні законодавцем права власності, довкілля, громадської безпеки, безпеки руху та експлуатації транспортними засобами основним безпосереднім об'єктом злочину, а життя людини – обов'язковим додатковим об'єктом частково суперечить ст. 3 Конституції України, за якою людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю і заслуговують на найбільшу увагу. Таким чином, суспільні відносини, що стосуються права власності, громадського порядку, та інші суспільні відносини, які виступають об'єктом того чи іншого складу злочину, ставляться законодавцем у ієрархії прав вище права людини на життя.

Саме тому положення деяких статей КК України нині подекуди сприймаються неоднозначно та потребують більш детального вивчення, удосконалення та диференціації (зокрема диференціації покарання за вчинення того чи іншого злочину, де наслідком є необережне заподіяння смерті людині).

Стан дослідження. Теоретичною основою написання статті стали праці, що стосуються питань кримінально-правового захисту життя людини від злочинних посягань, зокрема О. В. Авраменка,

М. І. Бажанова, Ю. В. Бауліна, Л. П. Брич, В. М. Бурдіна, В. О. Глушкова, В. К. Гришчука, І. І. Карпеця, М. П. Короленка, М. Й. Коржанського, О. М. Костенка, М. І. Хавронюка, В. О. Навроцького, М. Д. Шаргородського та інших. Питання заподіяння смерті з необережності широко розглянуті у дисертаційному дослідженні О. В. Гороховської «Кримінальна відповідальність за вбивство через необережність». Незважаючи на значні досягнення вчених у розробленні цієї проблематики, чимало проблем, що стосуються необережного заподіяння смерті іншій людині залишаються невирішеними.

Мета статті – комплексно аналізувати норми Особливої частини КК України, в яких необережне заподіяння смерті іншій особі є ознакою основного складу злочину, виявити проблемні аспекти віднесення життя людини не до основного безпосереднього об'єкта, а до додаткового обов'язкового, висловити позицію щодо кримінально-правової кваліфікації та розкрити суть проблематики диференціації кримінальної відповідальності.

Виклад основних положень. Формою державного захисту життя та особистої недоторканності людини є встановлення кримінальної відповідальності за злочини проти життя і здоров'я. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. Кримінальне законодавство охороняє життя людини незалежно від її статусу та становища в суспільстві.

Як вважає А. Цоль, не існує людини, життя якої було б виключено з правової охорони. Охороні підлягає будь-яке життя, навіть таке, яке не можна врятувати (наприклад, особа невиліковно хвора) [1, с. 237]. Кримінальний кодекс України (далі – КК України) має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина (ч. 1 ст. 1 КК України).

Для здійснення цього завдання Кримінальний кодекс України визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили. Серед протиправних посягань на життя та здоров'я особи особливою небезпечністю становлять ті, єдиним чи основним безпосереднім об'єктом яких є життя людини, що підкреслює підвищену суспільну небезпеку таких суспільно небезпечних діянь.

В науці кримінального права завжди приділялася значна увага питанням охорони життя і здоров'я людини. Особлива соціальна цінність життя людини і, на жаль, велика поширеність злочинів, наслідком яких є необережне заподіяння смерті іншій особі, підштовхує як науковців, так і законодавця постійно привертати увагу

до дослідження питань кримінальної відповідальності за злочини проти життя і здоров'я особи.

Відповідальність за необережне заподіяння смерті іншій людині встановлена у КК України не лише статтями Розділу II Особливої частини «Злочини проти життя та здоров'я особи». Склади злочинів, ознакою яких є суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті людини у різному термінологічному позначенні, поміщені й у інших розділах Особливої частини КК. Життя особи у цих випадках виступає додатковим безпосереднім об'єктом.

До розділу 2 (Злочини проти життя та здоров'я особи) Особливої частини КК України законодавцем віднесено статтю 119 «Вбивство через необережність», для якого наслідок у вигляді заподіяння смерті особі через необережність є ознакою основного складу злочину.

Об'єктивна сторона цього злочину характеризується: 1) діянням у вигляді посягання на життя іншої людини; 2) наслідками у вигляді смерті людини; 3) причинним зв'язком між зазначеними діяннями та наслідком. Злочин вважається закінченим з моменту настання смерті людини. Зі суб'єктивної сторони, вбивство через необережність може бути вчинено внаслідок як злочинної самовпевненості, так і злочинної недбалості [2, с. 264].

Вид необережної вини на кваліфікацію злочину, що розглядається, не впливає. Проте його встановлення є необхідним для оцінки ступеня суспільної небезпечності вчиненого, а також для правильного відмежування цього злочину від умисного вбивства і випадкового спричинення смерті.

Крім цього, до вказаного розділу законодавцем також віднесено ч. 1 ст. 140 КК України «Неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником» та ст. 141 КК України «Порушення прав пацієнта». До розділу 6 (Злочини проти власності) віднесено статтю 196 КК України «Необережне знищення або пошкодження майна». До розділу 8 (Злочини проти довкілля) віднесено ст. 236 КК України «Порушення правил екологічної безпеки», ст. 237 «Невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення», ст. 247 «Порушення законодавства про захист рослин», до розділу 9 (Злочини проти громадської безпеки) віднесено ст. 264 КК України «Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів», до розділу 11 (Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту) віднесено ст. 287 «Випуск в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів або інше порушення їх експлуатації», ст. 288 «Порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху», ст. 291 «Порушення чинних на транс-

порті правил». До розділу 18 (Злочини проти правосуддя) віднесено ст. 380 «Невжиття заходів безпеки щодо осіб, взятих під захист», до розділу 19 (Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)) віднесено ч.1 ст. 403 «Невиконання наказу», ч. 1 ст. 415 «Порушення правил водіння або експлуатації машин», ст. 416 «Порушення правил польотів або підготовки до них», ст. 417 «Порушення правил кораблеводіння», ч. 1 ст. 420 «Порушення правил несення бойового чергування», ч. 1 ст. 421 «Порушення статутних правил внутрішньої служби» – в яких заподіяння смерті особі через необережність є ознакою основного складу злочину та виражено в диспозиції статті у вигляді тяжких наслідків (ч. 1 ст. 140, ст. 247, ст. 380, ч. 1 ст. 403, ст. 416, ч. 1 ст. 420, ч. 1 ст. 421 КК України), а також що спричинили смерть (загибель) потерпілого (ст. 141, ст. 287, ст. 288, ч. 1 ст. 415 КК України) або загибель людей (ст. 196, ст. 236, ст. 237, ст. 264, ст. 291, ст. 417 КК України).

Зважаючи на аналіз зазначених диспозицій, вбачається невідповідність та нелогічність у встановленні законодавцем здоров'я та життя людини не основним безпосереднім об'єктом злочину, а обов'язковим додатковим об'єктом. А це суперечить ст. 3 Конституції України, за якою людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Зокрема, у ст. 196 КК України основним безпосереднім об'єктом злочину є право власності, а його обов'язковим додатковим об'єктом – здоров'я та життя особи.

Аналогічно, у статтях 236, 237, 247 КК України основним безпосереднім об'єктом злочину є екологічна безпека, а додатковим життя особи. У ст. 264 КК України основним безпосереднім об'єктом злочину є громадська безпека в частині дотримання встановлених правил зберігання зброї або бойових припасів, а додатковим – життя та здоров'я особи. У ст. 287, 288, 291 КК України основним безпосереднім об'єктом злочину є безпека руху та експлуатації всіх видів транспорту, шляхових споруд, а додатковим – життя та здоров'я особи. У ст. 380 КК України основним безпосереднім об'єктом злочину є правосуддя в частині забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їхніх сімей та близьких родичів, а також нормальна діяльність цих органів, а додатковим – обов'язковим об'єктом виступає життя та здоров'я особи.

У ч. 1 ст. 403, ч. 1 ст. 415, ст. 416, ст. 417, ч. 1 ст. 420, ч. 1 ст. 421 основним безпосереднім об'єктом злочину є порядок проходження військової служби, водіння й експлуатація наземної військової

техніки, порядок здійснення польотів та експлуатації військових повітряних апаратів, порядок кораблеводіння військовими кораблями, порядок несення бойового чергування та внутрішньої служби, а додатковим обов'язковим об'єктом виступає життя та здоров'я особи. Таким чином, законодавець ставить право власності, екологічну безпеку, громадську безпеку, безпеку руху, правосуддя вище, аніж здоров'я та життя людини.

Основні ознаки об'єктивної сторони перелічених складів злочинів характеризуються: діянням, наслідками у вигляді смерті людини та причинним зв'язком між зазначеними діяннями та наслідком. Різниця наявна лише у факультативних ознаках, які належать до об'єктивної сторони, – це спосіб, місце, час, обстановка, знаряддя й засоби вчинення злочину.

Суб'єкт злочину у ст. ст. 119, 196, 247, 264, 291 загальний – фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого, відповідно до КК України, може наставати кримінальна відповідальність, а у ст.ст. 140, 141, 236, 237, 287, 288, 380, ч. 1 ст. 403, ч. 1 ст.ст. 415, 416, 417, 420, 421 – спеціальний.

Суб'єктивна сторона зазначених складів злочину характеризується виною у формі необережності: злочинною самовпевненістю або злочинною недбалістю у ст. ст. 119, 140, 196, 264, 287, 288, 291, 380, ч. 1 ст. 403 КК України; змішаною формою вини – умисним ставленням до діяння та необережним ставленням до наслідків у ст.ст. 141, 236, 237, 247; необережною або змішаною формою вини у ч. 1 ст. 415, ст.ст. 416, 417, 420, 421 КК України.

Змішаною (складною, подвійною) формою вини називають різне психічне ставлення особи у формі умислу та необережності до різних об'єктивних ознак того самого злочину [3].

При змішаній формі вини щодо одних об'єктивних ознак складу злочину має місце умисел (прямий чи непрямий), щодо інших – необережність (самовпевненість чи недбалість). Питання про змішану форму вини виникає у тих складах злочинів, де об'єктивна сторона за своїм характером є складною. Оскільки зміст вини визначається психічним ставленням особи не лише до об'єкта, а й до об'єктивної сторони конкретного злочину, то вина повинна відображати складний характер об'єктивних ознак конкретного складу злочину. До злочинів зі змішаною формою вини належать ті, в яких діяння, що являє собою порушення яких-небудь правил безпеки, саме по собі, у відриві від наслідків, є адміністративним чи дисциплінарним правопорушенням, і тільки настання суспільно небезпечних наслідків, причинно пов'язаних із діянням, робить все вчинене злочином. У цих злочинах

порушення правил може бути як умисним, так і необережним, але ставлення до наслідків виявляється тільки в необережності – самовпевненості або недбалості. Тому, коли винний порушує правила умисно, має місце змішана форма вини: до діяння – умисел, а до наслідків – необережність [4]. Через це змішана форма вини не виключається чинним законодавством, її визнання не суперечить закону [5]. Крім цього, незважаючи на поширення змішаної форми вини в складах злочинів КК України, визначення терміна «змішана форма вини» наразі ще не закріплено у КК України.

Окрім того, нелогічність нормативної структуризації Особливої частини Кримінального кодексу та віднесення життя людини у структурі певного складу злочину не до основного, а до додаткового об'єкта породжує певні негативні правові наслідки, зокрема й притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності та призначення їм покарання.

На прикладі ст. 196 КК України наведемо суть цієї проблеми. В цій статті заподіяння смерті одній особі в результаті необережного знищення або пошкодження майна слід розглядати як вбивство через необережність і кваліфікувати за ст. 119 КК України, а у випадку загибелі двох чи більше людей необхідно кваліфікувати за ст. 196 КК України [6, с. 611]. У постанові Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року №3 «Про судову практику у справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» та постанові Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 року №17 «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» міститься положення, що під загибеллю людей треба розуміти смерть хоча б однієї людини [7, с. 207; 8, с. 197].

Думки науковців щодо поняття «загибель людей» у науково-практичних коментарях до КК України розходяться. Деякі з них вважають, що під ним слід вважати загибель хоча б однієї людини [9, с. 362], інші – двох і більше людей [2, с. 456]. Ми підтримуємо думку криміналістів, які під загибеллю людей пропонують розуміти смерть не однієї людини, а щонайменше двох. На наш погляд, у разі загибелі хоча б однієї людини законодавцем правильно було б застосувати термін в однині, а саме «загибель людини». В підсумку виникають питання, що стосуються термінології, визначення понять, кримінально-правової кваліфікації та призначення покарання.

У випадку смерті однієї особи в результаті необережного знищення або пошкодження майна, кваліфікуючи діяння за ч. 1 ст. 119

КК України, до винної особи може бути застосовано покарання у виді обмеження волі на строк від трьох до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк. У випадку загибелі декількох осіб в результаті необережного знищення або пошкодження майна, кваліфікуючи діяння за ст. 196 КК України, до винної особи може бути застосовано покарання у виді виправних робіт на строк до двох років або обмеження волі на строк до трьох років, або позбавлення волі на той самий строк. Звертаємо увагу на те, що верхня межа санкції ч. 1 ст. 119 КК України становить п'ять років позбавлення волі, а санкція ч. 2 цієї ж статті, котра має кваліфікуючу ознаку – вчинення злочину щодо двох або більше осіб, – вісім років позбавлення волі. Верхня межа санкції ст. 196 КК України становить три роки позбавлення волі. Враховуючи, що порівнювати її потрібно з ч. 2 ст. 119 КК України за наслідком у вигляді смерті двох і більше людей, вона є у декілька разів меншою, а також меншою у понад 1,5 раза за санкцію ч. 1 ст. 119 КК України.

З огляду на зазначене, для особи, що необережно знищила або пошкодила майно, є більш прийнятним варіант, щоб наслідком його діяння було заподіяння смерті декільком особам, а не одній особі, оскільки покарання за вказаний злочин може бути меншим, ніж у тому випадку, якщо в результаті діяння загинула одна людина. Така ситуація виглядає абсурдно та безглуздо, однак вона має право на існування, позаяк законодавець не забезпечив належного правового захисту життя особи шляхом віднесення суспільних відносин, що забезпечують безпеку життя та здоров'я особи, до обов'язкового додаткового об'єкта складу злочину, а не до основного безпосереднього як у цьому випадку, так і в інших статтях загалом.

Аналіз розміру санкцій інших статей Особливої частини Кримінального кодексу України дозволяє зробити висновок про те, що заподіяння смерті двом або більше людям, вчинене внаслідок недбалого зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК), необережного знищення або пошкодження військового майна (ст. 412 КК), визнається законодавцем менш суспільно небезпечним діянням, аніж необережне заподіяння смерті одній людині (ч. 1 ст. 119 КК).

Враховуючи зазначене, суди, розглядаючи кримінальні провадження, направлені до суду за вказаними статтями КК України, призначають менші покарання, ніж за злочини, направлені до суду за ст. 119 КК України, хоча склади таких кримінальних правопорушень не відрізняються наслідками, що полягають у заподіянні смерті особі, а ризикують один від одного лише способом їх спричинення.

Щоправда, таке урізноманітнення відповідальності за знищення та пошкодження майна не завжди є ефективним і доцільним. Нерідко воно спричинює проблеми правозастосування, а також спірні питання щодо взаємоузгодженості вказаних норм і системності кримінального закону. У цьому контексті варто погодитись із М. І. Хавронюком, який з приводу надмірності диференціації кримінальної відповідальності зазначає: «Наявність такої кількості варіацій одного і того ж виду покарання та сотень різних конструкцій санкцій аж ніяк не свідчить про те, що законодавець ретельно обрахував усі можливі різновиди злочинної поведінки. Навпаки, така варіативність скоріше наштовхує на думку про безсистемність, відсутність будь-яких критеріїв поділу» [10].

Дехто з учених вважає, що розмежування в двооб'єктному злочині основного й додаткового безпосереднього об'єкта проводиться не за ступенем значущості об'єкта, а залежно від його зв'язку з родовим об'єктом злочинів цієї групи. Життя людини є однаково цінним як у тому випадку, коли воно є основним безпосереднім об'єктом певного злочину, так і в тому разі, коли воно є додатковим безпосереднім об'єктом певного злочину [11, с. 209].

Скажімо, П. С. Дагель наголошує на необхідності диференціації необережності, зокрема, на важливості ролі настання наслідків. До ключових позицій він відносить характер заподіяння шкоди та матеріальне підтвердження завданих збитків [12].

Із огляду на зазначене, виникає потреба у внесенні коректив до чинних редакцій статей КК України, наслідком яких є необережне заподіяння смерті іншій особі.

Вивчаючи судові вироки, що містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень, у деяких випадках правоохоронні органи (слідчі органи під час досудового розслідування, прокурори – як процесуальні керівники в ході здійснення процесуального керівництва, суд – на стадії судового розгляду) неправильно кваліфікують вчинене діяння. Наприклад, вироком Томаківського районного суду Дніпропетровської області від 23.07.2013 року особу визнано винним у скоєнні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 196 КК України, та призначено йому покарання у виді 3 років позбавлення волі за те, що вказана особа, знаходячись у будинку свого дядька, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, вирішив закурити сигарету, не маючи сирників та запальнички, зайшов в кімнату, де спала дядькова донька, та підійшовши до печі, взяв звідти дерев'яний брус, підкурив сигарету та, виходячи з кімнати, кинув його в напрямку печі, однак не переконався в тім, що влучив у дверцята печі, у якій знаходили-

ся палаючі дрова, після чого вийшов з кімнати та зачинив за собою двері. В результаті його необережних дій в кімнаті житлового будинку, де спала дядькова донька, виникла пожежа, в ході якої було пошкоджено майно, а також настала смерть особи [13].

Також вироком Диканського районного суду Полтавської області від 15 серпня 2013 року особу визнано винним у скоєнні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 196 КК України, та призначено йому покарання у виді 2 років та 6 місяців обмеження волі за те, що вказана особа, знаходячись в стані алкогольного сп'яніння, в приміщенні житлового будинку, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій, здійснив розпалювання вогню в печі житлової кімнати за допомогою бензину А-95, який є легкозаймистою речовиною, виливши його із пляшки на горючий дерев'яний матеріал – дрова. В результаті цього відбулося швидке загорання будинку, що призвело до загибелі дружини обвинуваченого, яка спала на дивані в кімнаті, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння. Згідно з даними судово-медичної експертизи, смерть потерпілої настала внаслідок отруєння чадним газом [16].

В обох випадках наявна неправильна кваліфікація вчинених діянь, крім цього, у другому випадку судом засуджено особу за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 196 КК України, хоча в КК України у статті 196 відсутнє посилання на частини.

З аналізу вищезазначеного вбачається очевидна проблема в тому, що законодавець визначивши обов'язковим додатковим об'єктом життя особи у ст. 196 КК України, фактично дав можливість правоохоронним органам в процесі практичної діяльності варіювати статтями Особливої частини, де наслідком є необережне заподіяння смерті особі, та допускати помилки при кримінально-правовій кваліфікації діяння. Однак хочемо констатувати, що в науці кримінального права, і зокрема в Кримінальному кодексі України, існують певні розбіжності щодо кваліфікації необережного заподіяння смерті. Через це взагалі виникає питання доцільності існування у КК України ст. 196, оскільки заподіяння смерті за умов необережного знищення або пошкодження майна двом і більше особам можна кваліфікувати за ч. 2 ст. 119. На нашу думку, наявність ст. 196 у КК України є необґрунтованою та нелогічною.

Висновки. Незважаючи на загальновизнану цінність життя людини, законодавча та правозастосовна практика кримінального законодавства України не завжди повною мірою відповідає вимогам гарантування та захисту права на життя, створення умов його вільної реалізації. Тому актуальності набувають питання вдосконалення пра-

вових механізмів реалізації права на життя, визначення правових принципів охорони життя людини від незаконних, протиправних посягань.

Враховуючи те, що для близьких родичів особи, смерть якої настала в результаті чийогось необережного діяння, спосіб необережного заподіяння смерті не відіграє важливої ролі, а важливу роль відіграє саме наслідок у вигляді смерті особи, як можливе вирішення цієї проблеми пропонуємо змінити назву статті 119 на «Необережне заподіяння смерті особі». У ст. 140, ч. 1 ст. 403, ч. 1 ст. 421 збільшити санкцію статті та зрівняти її верхню межу з верхньою межею санкції статті 119 КК України; статті 141, 380, 420 – залишити без змін; при вчиненні злочинів проти довкілля (ст.ст. 236, 237, 247) у випадку настання наслідків у вигляді необережного заподіяння смерті – кваліфікувати за сукупністю злочинів із відповідною частиною статті 119 КК України; ст.ст. 196, 264, 287, 288, 291, 415, 416, 417 виключити, а суспільно небезпечні наслідки у вигляді спричинення потерпілому середньої тяжкості тілесних ушкоджень, тяжких тілесних ушкоджень, смерті потерпілого або загибелі людей кваліфікувати за відповідною статтею з розділу «Злочини проти життя та здоров'я особи» (статтею 128 КК України або відповідною частиною ст. 119 КК України), що також дасть змогу частково вирішити проблему диференціації статей Особливої частини КК України, в яких заподіяння смерті особі через необережність є ознакою основного складу злочину.

---

1. Zoll A. (w). Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. T. 2 (praca zbiorowa). Kraków, 2006. 1438 s.

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 3-тє вид., переробл. та доповн. К.: Атіка, 2004. 1056 с.

3. Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини: навч. посіб. для підготовки до іспитів / Т. О. Гончар, С. Л. Стрельцов, О. А. Чуваков; за ред. С. Л. Стрельцова. 3-тє вид., виправл. та допов. Х.: Одіссей, 2014. С. 55.

4. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник. С. 186.

5. Крайник Г. С. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. С. 112.

6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-тє вид., переробл. та допов. К.: ВД «Дакор», 2018. 1380 с.

7. Про судову практику у справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: постанова Пленуму Вер-

ховного Суду України від 26 квітня 2002 р., № 3: збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: навчально-практичний посібник / укл. Б. О. Кириць. Львів: Ліга-прес, 2010. С. 202–208.

8. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля: постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 р., № 17: збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: навчально-практичний посібник / укл. Б. О. Кириць. Львів: Ліга-прес, 2010. С. 195–202.

9. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відпов. ред. С. С. Яценко. 4-те вид., переробл. та доповн. К.: А.С.К., 2006. 848 с.

10. Хавронюк М. І. Диференціація кримінальної відповідальності: чи кримінальна безвідповідальність? URL: <http://www.zakonoproekt.org.ua/diferen-tsiatsiya-kriminalnoji-vidpovidaljnosti-chi-kriminaljna-bezvidpovidaljnistj.aspx> (дата звернення: 08.11.2018).

11. Курс уголовного права. Общая часть. Т. 1: Учение о преступлении: учебник для вузов / под ред. Н. Ф. Кузнецовой и И. М. Тяжковой. М.: Зерцало, 1999. 627 с.

12. Дагель П. С. Неосторожность. Уголовно-правовые и криминологические проблемы. М., 1977. С. 126.

13. Єдиний державний реєстр судових рішень (справа № 195/85/13-к). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32626419> (дата звернення: 19.11.2018).

14. Єдиний державний реєстр судових рішень (справа № 529/951/13-к). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32978707> (дата звернення: 19.11.2018).

Lutskyi T. M. Analysis of articles of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine, in which causing the death by negligence is an element essential to the offence, and problems of their differentiation

The paper deals with investigating the issues of criminal-law qualification and determining the content of articles of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine, in which causing the death of a person by negligence is an element essential to the crime; determining their major direct object, and, if there is a compulsory additional object of the crime, defining the role of the subject, the objective and subjective side, the issues of their differentiation, illogical normative structuring of the Special Part of the Criminal Code and attribution of human life in the body of the crime not to the principal, but to the supplementary object, which generates certain negative legal consequences, including the bringing of perpetrators to criminal liability and the imposition of just punishment.

In particular, the issues of differentiation of articles and statement of various sanctions in them allow law enforcement agencies in the course of practical activities to vary the articles of the Special Part, in which the consequence is the negligent death of a person, and to make mistakes in the criminal-law qualification of the act.

Despite the generally accepted value of human life, law-making and law-enforcement practice of Ukrainian criminal law does not always meet the require-

ments of guaranteeing and protecting the right to life, creating conditions for its free implementation. Therefore, the issues of improving the legal mechanisms for implementing the right to life, defining the legal principles of protecting human life from illegal, unlawful encroachments are of great importance.

The author investigates the body of crimes in which causing the death by negligence is an element essential to the crime, analyzes the works of scientists engaged in the subject, makes suggestions for improving the law on criminal liability, namely for certain crimes, in which the consequence is causing the death by negligence.

Key words: *causing the death by negligence, grave consequences, element essential to the crime, consequences, major direct object, compulsory additional object, criminal-law qualification.*

Стаття надійшла 24 жовтня 2018 р.

УДК 343.137(477)

В. В. Навроцька

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ВТРАТИ ТА ЗНИЩЕННЯ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

Констатовано, що з метою профілактики втрати матеріалів кримінальних проваджень на відомчому та законодавчому рівнях повинна знайти відображення низка організаційних та правових засобів. Установлено, що потребує регулювання порядок обліку, зберігання, руху та переміщення матеріалів кримінальних проваджень. Запропоновано передбачити у законі додаткові положення, які регулюють доступ учасників процесу до матеріалів досудового провадження: можливість ознайомлення із матеріалами провадження за копіями та (чи) їх оголошення працівником органу, що веде кримінальний процес.

Ключові слова: *втрата матеріалів кримінальних проваджень, умисне знищення, ознайомлення за копіями.*

Постановка проблеми. Системне реформування кримінального процесуального законодавства, удосконалення правозастосування у сфері кримінального судочинства висвітлило проблему попередження втрати матеріалів кримінальних проваджень. Втрата (загублення, знищення, пошкодження) матеріалів кримінальних проваджень на етапі досудового провадження чи у судах – явище відносно поширене. Про це говорять дослідники [1–5], про такі факти пише неюридична преса [6–8], про це свідчать й статистичні дані. Явище втрати матеріалів